

Başlık/ Title: Romantizmle İlişkileri Bağlamında Goethe'nin Werther'i ve Austen'in Marianne'i

Yazar/ Author

Sedef Açıkgöz

ORCID ID

0000-0002-0753-940X

Bu makaleye atf için: Sedef Açıkgöz, Romantizmle İlişkileri Bağlamında Goethe'nin Werther'i ve Austen'in Marianne'i, *KARE, Özel Sayı (2021): 242-267.*

To cite this article: Sedef Açıkgöz, Goethe's Werther and Austen's Marianne in the Context of Their Relationship with Romanticism, *KARE, Special Issue (2021): 242-267.*

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 21 Mayıs / May 2021

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 29 Temmuz / July 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Temmuz / July 2021

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date : 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

ROMANTİZMLE İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA GOETHE'NİN WERTHER'İ VE AUSTEN'İN MARIANNE'İ

Özet: Bu çalışmada ele aldığımız iki eser Johann Wolfgang von Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* (*Die Leiden des jungen Werthers*, 1774) ile Jane Austen'in *Akil ve Tutku* (*Sense and Sensibility*, 1811) adlı romanlarıdır. Her eserde olduğu gibi bu romanlarda da karakterler yazarların düşüncelerinin en güçlü aktarıcılarıdır. İnceleme konumuz olan ana figürler; Goethe'nin mektup-roman (der Briefroman) türündeki *Genç Werther'in Acıları*'nın Werther'i ile Austen'in üç bölümden oluşan *Akil ve Tutku*'sunun Marianne'idir. Jane Austen 19. yüzyıl İngiliz toplumununkatı ahlak anlayışı ve ikiye bölünmüş geleneklerini eleştirerek ele alırken özellikle akıl ve duyguyu karşı karşıya getirir. Goethe ise Werther'i aracılığı ile duygusal arınma yaşar kendi yaşamında. Bu çalışmada temel amaç, söz konusu iki romandaki iki ana karakterin romantik akımla ilişkilerini tartışmaktır. Ayrıca içinde yaşadıkları çağa egemen edebi dönemlerin özellikleri ile harmanlayarak biçimlendirdikleri bu karakterler ışığında; aşka, doğaya, ayrılığa bakış açılarındaki irdelediğimiz yazarların birbirleri arasındaki güçlü benzerlik ve farklılıkları saptamaktır. İki önemli yazarın hem ana karakterleri hem de kendileri arasındaki benzerliği ve farklılığı belirlemek adına, "Komparatistik" yani "karşılaştırmalı edebiyat" yöntemi, çalışmada kullanılan temel bilimsel metot olmuştur. Çalışmanın giriş bölümünde her iki yazarın birbirinden etkilenip etkilenmediği incelenirken, ikinci bölümde kısaca komparatistik alanı tanımlanmıştır. Üçüncü bölümde romanları eşliğinde iki yazar incelenmiştir. Dördüncü bölümde Werther ve Marianne, metne bağlı kalarak irdelenmiştir. Bunun yanı sıra çalışmamızda Goethe'nin aslında sanıldığı gibi romantik bir yazar olmadığını, Romantik akımını herhangi bir eserin temsil etmediği de açıklanarak irdelenmiştir. Bu açıdan Goethe ve Austen arasında benzerlik saptanmıştır. Bu çalışmada, her iki romanın ana karakterleri romantik özellikleri taşıyor gibi olsalar da, aslında Romantik edebiyat akımının temsilcisi olmadıkları açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Tüm bu verilen bilgilerin ve analizlerin sonucunda iki karakteri karşılaştırarak ele alıp hem yazarları hem de dönemlerini inceleyip, umutsuz aşk karşısında yaşananlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Goethe, Jane Austen, Werther, Sense and Sensibility, Komparatistik, Edebiyat.

GOETHE'S WERTHER AND AUSTEN'S MARIANNE IN THE CONTEXT OF THEIR RELATIONSHIP WITH ROMANTICISM

Abstract: In this study we examine the two literary works; Johann Wolfgang von Goethe's *The Sorrows of the Young Werther* (*Die Leiden des jungen Werthers*, 1774) and Jane Austen's novel *Sense and Sensibility* (1811). In these novels, as in every literary work, the characters are the strongest conveyors of the authors' thoughts. Goethe's letter-novel (der Briefroman) genre, Werther of *The Sorrows of the Young Werther* and Austen's three-part *Sense and Sensibility* are the main figures of Marianne, which we are subject to study. Jane Austen particularly confronts reason and emotion, when she criticizes the rigid morals and hypocritical traditions of 19th century British society. In his own life Goethe experiences emotional purification through Werther. The main purpose of this study is to discuss the relationship between the two main characters in the aforementioned two novels with the romantic trend. In addition, from the light of these characters that they shaped by blending them with the characteristics of the literary periods that dominated the era they lived in; It is to determine the strong similarities and differences between the authors, whose perspectives on love, nature and separation are also examined. In order to determine the similarities and differences between the main characters of

¹ e-mail: sedefacikgozz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0753-940X

the two important authors as well as themselves, the method of "Comparative literature" has been the main scientific method used in the study. In the introduction part of the study, it was examined whether the two authors were influenced by each other, while in the second part, the field of comparatistics was briefly defined. In the third part, two authors have been analyzed along with their novels. In the fourth chapter, Werther and Marianne are analyzed in accordance with the text. In addition, in our study, it was also explained that Goethe was not a romantic writer as it was thought, and that he did not represent the Romantic movement in any of his Works. In this regard, a similarity has been found between Goethe and Austen. In this study, it has been tried to reveal that although the main characters of both novels seem to have romantic characteristics, they are not actually representatives of the Romantic literature movement. As a result of all this information and analysis, the two characters were compared, examined both the authors and their periods, and what happened in the face of desperate love was discussed.

Keywords: Goethe, Jane Austen, Werther, Sense and Sensibility, Comparative, Literature.

Giriş

Hemen hemen aynı çağda yaşamış iki yazarın, farklı akımların etkisiyle yazdığı iki eserde oldukça benzer ve farklı yönler bulunmaktadır. Jane Austen'ın Marianne'i ile Goethe'nin Werther'inin yoğun duygularla ve hassas kalplerle yaşadıkları aşkları, alımlayıcı konumundaki okurlar açısından en dikkat çekici benzer noktadır. Peki, Jane Austen (1775-1817) ömründe hiç Goethe (1749-1832) okumuş mudur, yani Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* (*Die Leiden des jungen Werthers*, 1774) eserinden etkilenmiş olabilir mi? 1749 doğumlu olan Goethe, Jane Austen'dan 26 yaş büyüktür ve aynı yıllar içerisinde eser vermiştir bu iki yazar. Goethe'nin dünyaca meşhur kitabı *Genç Werther'in Acıları*'nın yayımlanmasından bir yıl sonra doğan Austen, rahip olan babasının oldukça geniş kütüphanesi sayesinde çoğu edebi eseri okuma fırsatına sahip olmuştur. Bu bilgiyi en yakın kaynaktan, yazarın ölümünden sonra onunla ilgili anılarını yayınlayan yeğeni James Austen tarafından öğrenebilmekteyiz². Bunun dışında beş ciltten oluşan ve Türk edebiyat tarihine oldukça önemli katkıları olan Mina Urgan tarafından hazırlanan "İngiliz Edebiyatı Tarihi" yapıtında, konu ile ilgili Urgan şöyle söylemektedir: "Taşralı bir din adamı olan babasının kitaplığında bulunan XVIII. yüzyılın bazı yazarlarını okuyabilmişti"³. Bu durumda Jane Austen'ın Goethe'den haberdar olmaması, biraz zayıf bir ihtimal olacaktır. Buradan hareketle, Jane Austen'ın gerek kardeşleriyle yazıştığı mektupları gerekse eserlerini incelediğimizde sadece bir eserinde ve sadece bir yerde Werther'den söz ettiğini görüyoruz. *Love and Friendship* isimli Türkçe diline "Aşk ve

² "Memoir of Jane Austen" isimli on dört bölümden oluşan eser ilk olarak 1870'de yayınlanmıştır. Eserde, yeğen James, Jane Austen'ın yaşamını, aile içi düzenlerini, çalışmalarının başlangıcının arka planına dair önemli bilgiler vermektedir. James Edward Austen-Leight, *Memoir of Jane Austen*. (Chicago: Independently Published, 2008).

³ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010), s. 884.

Arkadaşlık” olarak çevrilen “mektup-roman” biçimindeki diğer eserlerine nazaran daha acemice⁴ olan bu romanında Austen karakterine şu cümleleri kurdurur: “(...) but as we were convinced he had no soul, that he had never read *The Sorrows of Werther* (...)”⁵. İngiliz Edebiyatının en önemli kadın yazarlarından olan Jane Austen, bu cümlesi ile Werther’i bilmenin yahut okumanın aslında duygulu/hisli bir ruhun sanki asil göreviymiş gibi bahsettiği görülmektedir. Werther, coşkulu bir kalbin tanınması için en önemli ölçüt şeklinde aktarılmıştır. Jane Austen’ın diğer hiçbir çalışmalarında ya da mektuplarında Werther’e yahut Goethe’ye rastlanılmamaktadır. Fakat sadece bir cümle dahi, o cümlelerin geçtiği eser, yazıldığı tarih ve yazarın yazın dünyasının içeriği, bize Werther’i ve Marianne’i karşılaştırmak adına bir kapı aralamıştır.

Goethe’nin Austen ile yazın dünyasında karşılaştığını yazan herhangi bir kanıt bulamadık. Eckermann ile sohbetlerinde çok defa İngiliz edebiyatından konuşan, orada çıkan eserleri takip eden yazar, İngiliz edebiyatının en önemli kalemlerinden sayılan Walter Scott ile mektuplaştığı⁶ ve eserlerini okuduğu ve hatta hayranlık duyduğunu Eckermann’a la sohbetinde ifade eder: “Bugün yemekte Goethe bana öncelikle *Ivanhoe*’yu okuduğunu söyledi. “Walter Scott eşi benzeri olmayan büyük bir yetenek,” dedi, “dünyadaki tüm okurlar üzerinde olağanüstü bir etki bırakmasına hayran olmamak elde değil⁷. Walter Scott ise, günlüğünde Austen’ı öven ifadelerde bulunmuştur: “Read again, for the third time at least, Miss Austen’s finely written novel of *“Pride and Prejudice”*”⁸. Bu durumda Goethe’nin de Jane Austen ismini en azından duyduğu biraz güçlenen bir ifade oluyor, fakat yine de bilimsel kanıt elde edilememiştir. Austen’ın Walter Scott’un tüm eserlerini okuyacak kadar yaşamadığı da bilinen bir gerçektir: “Scott’s poetry gave her great pleasure;

---

⁴ Bu eser ve diğer başka çalışmaları Türkçeye ayrıca “Jane Austen Gençlik Eserleri” adı altında İletişim Yayınlarından derleme şeklinde 2016 yılında basılmıştır. Bu durumda Austen’ın kaleminin nasıl geliştiğini de anlamamız açısından oldukça değerli bir çalışmadır. Ayrıca Mina Urgan “Aşk ve Arkadaşlık” on dört on beş yaşlarında yazdığını ifade etmektedir (Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 885).

⁵ Alıntının Türkçesi: “fakat ikna olduğumuz gibi onun ruhu yoktu, Werther’in *Acıları*’nı hiç okumamıştı”. “*Love And Friendship And Other Early Works*”, son güncelleme: 10 Mart 2018, https://www.gutenberg.org/files/1212/1212-h/1212-h.htm#link2H_4_0013

⁶ Johann Peter Eckermann, *Yaşamının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları 2018), 619.

⁷ A.g.e., s. 459.

⁸ “Bayan Austen’in incelikle yazılmış romanı “Akıl ve Tutku’yu”, en azından üçüncü kez tekrar okuyun”. Sir Walter Scott: *Author & Critic*” son güncelleme 18 Şubat 2021, <https://janeausten.co.uk/blogs/authors-artists-vagrants/sir-walter-scott-author-critic>.

she did not live to make much acquaintance with his novels"⁹. En azından eserlerin bir kısmını okuduğunu hatta bazen eleştirdiği de mektuplarında vardır: "Walter Scott has no business to write novels, especially good ones. — It is not fair. — He has fame and profit enough as a poet, and should not be taking the bread out of other people's mouths. — I do not like him, and do not mean to like Waverley if I can help it — but fear I must"¹⁰. Jane Austen bir mektubunda Scott için bu ifadeleri kullanıyor. Scott ve Austen arasındaki tanışıklık aşikâr, fakat Goethe'nin Scott okuması olduğu halde ve Walter Scott ile böylesi diyalogu olduğunu bilmek belki Austen'dan haberdar olabilir düşüncesini doğursa da maalesef yazınsal kanıt bulunamamıştır.

2. Karşılaştırmalı Edebiyat (Komparatistik)

Çalışmamızda Goethe ve Jane Austen'in eserlerinde hüznü veren bir aşk sonucuna nasıl yön verdiklerini birbirleri ile karşılaştırarak ele aldık. "Karşılaştırmak" bize kriz anlarında lavanta yağı sürerek kendilerini sakinleştirmeye çalışan¹¹ dönem insanların aşka ve kısmen ayrılığa nasıl yaklaştıklarını anlamamızı sağlayacaktır. Gero von Wilpert'in *Sachwörterbuch der Literaturwissenschaft* isimli edebiyat sözlüğünde Komparatistik kavramının sözlük anlamına baktığımız zaman, karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları sayesinde edebi eserlerin gelişimlerinin ulusal engelleri aşarak, dünya edebiyatına ulaştığını ve farklı olan milletlerin tarihsel gelişimini de inceleme fırsatı verdiği ifade edilmektedir¹². Ayrıca Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimini kısaca tanımlamak gerekirse, Funda Kızılar Emer'e göre:

Karşılaştırmalı yazınbilimi kabaca; farklı yapıtlar, yazar ya da yazın akımları arasındaki benzerlik ve ayrımları, bunlar arasındaki karşılıklı etkileşimleri, bunların oluşumunu, gelişimini, türlerini ya da farklı ülkelerdeki alımlanış tarzını genetik ve tipolojik karşılaştırma yöntemleriyle araştıran bir yazınbilim dalı olarak tanımlanabilir.¹³

⁹ "Scott'ın şiirleri ona büyük keyif verirdi, fakat onun romanlarıyla tanışacak kadar uzun yaşayamadı" (Austen-Leight, *Memoir of Jane Austen*, s. 90).

¹⁰ "Walter Scott'ın özellikle iyilerinden olan novel yazmayla işi yok. Bu adil değil. Şair olarak yeterince ünü ve kazancı var. İnsanların ekmeğini ellerinden almamalıdır. Ondan hoşlanmıyorum ve elimden geldiğince Waverley'den hoşlanmak istemiyorum ama korkarım ki mecburum". Annika Bautz, *The Reception of Jane Austen and Walter Scott: A Comparative Longitudinal Study*. (London: Continuum, 2007).

¹¹ Jane Austen bu olayı eserlerinde çok kullanır. Kadınlar strese girince bayılırlar ve hemen lavanta yağı kullanıp, sakinleşip dinlenirler. Örneğin: Akıl ve Tutku'da Marianne'in sinir krizi anında kullandığı gibi; (Jane Austen, *Evlilik*, s. 198).

¹² Gero von Wilpert, *Sachwörterbuch der Literaturwissenschaft*, (Stuttgart: Alfred Kröner Yayınları, 1969), s. 820.

¹³ Funda Kızılar-Emer, *Duino Ağaçları (Rainer M. Rilke) ile Bir Meleğin Yakarışı/Dualar (Hertha Kräftner) Adlı Yapıtlarda Melek İmgesi*. (Konya: Çizgi Kitabevi, 2014), 46.

Bununla birlikte, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Emel Kefeli'nin kısa ifadesine göre, edebi çalışmaları "benzerlik, yakınlık ve etki" açısından eleştirel bir sistem içerisinde ele almaktadır¹⁴. Biz de çalışmamızda benzerliklerin dışında farklılıklardan da yola çıkarak aşk gibi evrensel bir duygunun karakterler üzerindeki etkilerine ek olarak, her iki farklı kültürün edebiyatının ve Avrupa kökenli olan yazarların da farklılıklarına ulaşmayı amaçladık. Jane Austen yukarıda da bahsettiğimiz üzere Werther'i okumuş bir yazar olarak Werther'in adeta yazın âleminde bir kadın karakterini yazmıştır. Fakat ortada etkilenme olduğu halde her iki karakterin roman evreni içindeki kaderi aynı seyrederken bir anda Austen bu seyri değiştirmiştir. İşte, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi'nin eleştirel yöntem gözlüğü ile bu farklı nokta her iki yazarı başka çerçeveden anlama imkânı doğurmuştur. Komparatistik dünyası, eserlerin kıymetini ölçme anlamında kullanılmış olsa da asıl gayesi, dünyanın her yerinde aynı dertlere sahip olan insanın yahut kültürün eserlere nasıl yansıdığını birbirleri ile mecazi anlamda çarpıştırarak anlamaya yardımcı olmaktadır. Çünkü birbirinden etkilenmemiş olan herhangi bir edebi eseri bulmak bu evrende mümkün değildir. Bulmuş olmaktan ziyade bir eseri başka bir edebiyattan bağımsız ele almak Matthew Arnold'un Oxford Üniversitesi'nde bir konuşması sırasında ifade ettiği gibi olanaksızdır: "Her yerde bir ilişki ve her yerde bir örnek bulunur. Tek başına hiçbir olay, hiçbir edebiyat başka olaylardan ve başka edebiyatlardan bağımsız ele alındığında yeterince anlaşılabilir"¹⁵. Komparatistik'in sunduğu bu arenada, disiplinin genişletilmiş alt başlığı olan Metinlerarasılık (Intertextualität), aslında bizim kullandığımız en temel yöntemdir. İki metnin ilerleyişini karşılaştırmak için Kubilay Aktulum'a göre metinlerarasılık tüm analizlerde mecburi yöntemdir ve bunun sonucunda "yeniden yazmış olma" eylemi doğmaktadır¹⁶. Bu yeni olan "şey" bilimsel elekten geçip ortaya yepyeni bir bakış açısının doğmuş olmasıdır. İki eserin birbiri ile aynılığı yahut farklılığı olan her iki durumda da birbirinden farklı iki yazarın sayesinde birbirlerini karşılaştırarak zenginlikleri saptanmaktadır.

Okur için de edebiyat eleştirmenleri için de yazarların dünyasını ve yazarları anlamak adına karakterler en derin ve en gerçekçi "bakış"lardır. Bu noktada karakterler bize yazarı aktaran en önemli aktarıcılardır. Bu sebeple Werther Goethe'nin gölgesini taşırken Marianne de Austen'in düşün dünyasının gölgesini taşımaktadır. Bizim Komparatistik sayesinde

¹⁴ Emel Kefeli, *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*. (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2000), s. 9.

¹⁵ Kâmil Aydın, *Karşılaştırmalı Edebiyat Günümüz Postmodern Bağlamında Algılanışı*, (İstanbul: Birey Yayınları, 2008), s.17.

¹⁶ Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*. (Ankara: Öteki Yayınevi, 2000), s.17.

gezineceğimiz alan ise, Werther ile Marianne'in romanlarında birbirlerine benzerlik gösterdikleri, kesiştikleri ve ayrıştıkları alanlardır. Bu alanlar her iki eseri daha iyi anlamamız adına büyük fayda göstermektedir. Funda Kıziler Emer'in *Melek İmgesi* eserinde yazın dünyasının bizi karşılaştırma yaparken bir kapının eşliğine getirdiğini ifade eder:

Kuşkusuz yazın, "öteki"yle yüzleşmenin gerçekleştiği kültürler arası süreçte oldukça önemli bir rol oynar. Yabancı yaşam tarzlarını, dünya görüşlerini ve inançları anlatan yazınsal metinler öteki'nin dünyasına açılan bir kapıya benzer. Bu bağlamda yazının, kültürler arası iletişim yeteneğini geliştirmede yadsınamayacak bir önemivardır.¹⁷

Bu kapının eşliğinde Goethe ve Austen'ı anlamak için romanlarına eğileceğiz.

3. Romanları Işığında Goethe ve Austen

Sadece Almanca edebiyatın değil, dünya edebiyatının da en güçlü kalemlerinden biri olan Goethe'nin yaşamının suyu hep aşktan ve sevgiden yana akmıştır. Aşk insan ruhu için nefes olarak gören büyük şair Johann Wolfgang von Goethe, yaşamı boyunca ruh dünyasını etkileyecek ve şekil verecek aşklar yaşayıp, bu aşkı (aşkları) ve etkisini kendi anlam dünyasında yoğunlaştırmıştır. Sayılarla kronolojik bir yaşam seyrini çıkardığımızda Goethe'nin yaşamında kırılma noktalarında hep bir kadının izi vardır. Örneğin belki bu durumu çocukken, babaannesini eğlendirmek için çeşitli oyunlar sergilemesinden başladığını söylesek yersiz olmayacaktır¹⁸. Bu oyunların altmış yıl sürecek olan *Faust*'un da fitilini oluşturması oldukça önemli bir ayrıntıdır. Goethe yaşadıklarını kendi dünyasında demleyip bunları hemen hemen direkt olarak bizlere aktarmıştır. Yaşadıkları yazdıkları olmuştur hep. Örneğin Eckermann ile sohbetinde Werther'i kendi kanından beslediğini ifade eder:

Tıpkı bir pelikan gibi onu kendi yüreğimin kanıyla besledim. İçinde kendi yüreğimden çıkmış, bu kitabın on misli kalınlığında bir romanı dolduracak kadar duygu ve düşünce var. Ayrıca daha önce de söylediğim gibi, kitap yayımlandıktan sonra onu sadece bir kez okudum ve bunu tekrarlamaktan kaçındım. Kitapta bir sürü patlayıcı madde var! Benim için ürkütücü bir duygu, kitabı var eden hastalıklı duruma yeniden düşmekten korktum.¹⁹

Fakat bir şair ya da yazar oluşunun dışında Goethe, edebiyat dünyası için farklı bir öneme sahiptir. Özellikle Almanca edebiyat tarihi açısından hem

¹⁷ Funda Kıziler Emer, *Duino Ağaçları (Rainer M. Rilke ile Bir Meleğin Yakarışı/Dualar (Hertha Kräftner) Adlı Yapıtlarda Melek İmgesi*, s. 29.

¹⁸ Johann Wolfgang von Goethe, *Yaşamından Şiir ve Hakikat*. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015), s. 12.

¹⁹ Johann Peter Eckermann, *Yaşamının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, s. 530.

Sturm und Drang'ın hem de dünya edebiyatı açısından da Klasisizm döneminin en önemli temsilcilerindendir²⁰. Goethe'nin şairliğini, ressamlığını, bilim insanı yönünü²¹ anlatmaktan ziyade biz çalışmamızda, kendisinin dünya çapında büyük bir üne sahip olmasını sağlayan *Genç Werther'in Acıları (Die Leiden des jungen Werther)* (1774) isimli Sturm und Drang'ın en önemli temsil eseri olan monolog-romana²² değineceğimiz için Goethe'yi İtalya'dan önce İtalya'dan sonra diye ayırıp analiz etmemiz gerekecektir²³. İtalya'dan önceki süreç de bizim çalışmamıza konu olan Werther'in yazıldığı dönemdir. Werther karakteri özellikleri ile Sturm und Drang döneminin adeta vücut bulmuş halidir. Bu özelliğinin yanı sıra Goethe'nin kendi yaşamını fiktif edip direkt olarak yansıttığı eserlerinden biridir. Eserleri arasında en öznel hatta en kişisel itiraflara en yakın olan şüphesiz bu eserdir²⁴. Sturm und Drang dönemine has olan “deha çağını” anlamak adına da *Götz von Berlichingen*²⁵ (1773) dışında önemli bir karakterdir²⁶. Goethe'nin kendi zamanından ve yaşadıklarından etkilenecek yazdığı Werther, yayımlandıktan sonra da yazıldığı zamanı; kıyafet, yaşayış tarzı hatta ölüm şekli olarak dahi dünya çapında okuyucuları etkilemeyi

²⁰ A. Herbert Frenzel ve Elisabeth Frenzel, *Deutscher Dichtung Chronologischer Abriss der Deutschen Literaturgeschichte*, s. 214.

²¹ Bilindiği üzere sadece şair, yazar, ressam ya da düşünür olmasının yanı sıra Goethe'nin bilim dünyasına katkıları da olmuştur. Örneğin, 1790'da yayınlanan *Wirbeltheorie des Schaedels* 'de insanın ve hayvanın çene yapıları ile kafataslarını inceleyen bilimsel çalışmasıdır. Albert Bielschowsky, *Goethe Hayatı ve Eserleri IV*. (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994), s. 54.

²² Werther için monolog roman özelliği dışında künsterroman olarak da anılır. Türkçe ifade ile “sanatçı romanı” demek olan kavram Wilpert'in sözlüğünde şöyle bir tanıma sahiptir: “Erzählung um die Schicksale e. Künstlers, entwickelt sich parallel zum; künsterdrama, erfaßt jedoch weniger die einzelne Konfliktsituation als die künstlerische Entfaltung im Lebenslauf oder auf wenige Szenen konzentriert (...)” (Gero von Wilpert, *Sachwörterbuch der Literaturwissenschaft*, s. 417).

²³ Bilindiği üzere Goethe 1786-1788 tarihleri aralığında İtalya'ya yapmış olduğu seyahat onun yazın yönünü, konumunu ve böylelikle özelde Almanca edebiyat tarihi için genelde de dünya edebiyatı tarihi için büyük bir akımın başlamasına ön ayak olmuştur. Klasik akım, Goethe'nin bir anda karar verip gittiği Yunan kültürünün ayak izlerini izlemeye çalışan ve kaleminde önemli değişikliğe sebep olan bir seyahattir.

²⁴ Eduard Spranger, “Romanda Ruhbilimsel Açı”, *TDK Roman Özel Sayısı Dergisi I-II*. (Ankara: TDKYayınları, 2017), s. 396.

²⁵ Bu eser de Goethe'nin Werther'inden önce yazılmıştır. Etkilediği Shakespeare okumalarından sonra onun gibi tiyatro eseri yazmak ister ve *Götz von Berlichingen* (1773) otobiyografisi ile ilgilenmeye başlar. Sturm und Drang'ın ölçülü karakter özelliğini (ein ganzer Kerl) direkt olarak yansıtan Götz, tarihte gerçek bir kişilik olmasıyla birlikte birçok şövalye dramlarının da yazılmasına ön ayak olmuştur. Johann Wolfgang von Goethe, *Götz von Berlichingen*. (Stuttgart: Reclam, 1978).

²⁶ A. Herbert Frenzel ve Elisabeth Frenzel, *Deutscher Dichtung Chronologischer Abriss der Deutschen Literaturgeschichte*, s. 214).

başarmıştır²⁷. Böylece şu çok net anlaşılmaktadır ki, edebiyat eserleri yazıldıkları dönemin hamurundan mayalanıp yine kendi dönemlerini mayalamış olurlar. Goethe babasının ısrarı üzerine Leipzig'de üç yıl hukuk öğrenimi görür. Bu sürede ciddi bir ruhsal bunalım geçirir. Hastalık boyutu ciddileşince eve geri döner ve bu hastalık ve eve dönüş onun ruhunda olduğu gibi kaleminde de önemli değişikliklere sebep olur. 1770 yılında baba evinde bu hastalıkla uğraşırken, annesinin arkadaşı olan Katharina von Klettenberg'in mistik yönünden ve dini derinliğinden etkilenir. Bu etkileşimle Werther'in ruhunun kumaşının hazırlanmaya başladığını düşünmek oldukça yerindedir. O sırada doğaya bakışı ile Rousseau'dan, Homeros'dan, Hamann²⁸ ve ömrü boyunca hocası olarak andığı Herder'den çok etkilenir²⁹. Hatta o kadar etkilenir ki Herder'in ona edebiyat dünyasından bambaşka bir kapı açtığını söyler: "Ich ward mit der Poesie von einer ganz andern Seite'in einem anderen Sinne bekannt als bisher, und zwar in einem solchen, der mir sehr zusagte"³⁰. Bu değişen düşün dünyasının yanında tedavi gören genç Goethe, daha sonra tekrar stajını bitirmek için 1772'de Wetzlar'a gider. Burada artık Werther'in oluşumuna son önemli katkı yaşanır. Goethe, Charlotte Buff adında bir kadın ile tanışır ve ona âşık olur fakat bu kadının daha sonra arkadaşı Kestner'in nişanlısı olduğunu öğrenir³¹. Artarda gelen bu değişimlerin her biri Werther'in edebi dünyada doğmasına sebep olur. Yansımalar evreni olan edebiyat, Goethe'nin yaşayamadığı aşkın acısını atlatması için kurtuluş olmuştur adeta. Görüldüğü üzere Goethe yaşamını kalemi ile aktararak duyduğu acıdan sıyrılmaya çalışmıştır. Gerçek hayatta bu yasak aşktan kurtulmak için şehir değiştiren Goethe, romanda karakterini intihar ettirir³². Böylece ruhsal kurtuluşunu sağlar.

²⁷ Burhanettin Batman, *Alman Edebiyatı*, s. 78. Hatta kendisinin Eckermann ile sohbetlerinden aktardığına göre, Werther o kadar meşhur olunca bazı dini çevreler tarafından tehlikeli bulunmuştur. İtalya'daki bir piskopos, Werther İtalyancaya çevrildikten sonra kimsealmasını diye, ülkedeki bütün Werther baskılarını kendisi ve çevresi satın almıştır (Johann Peter Eckermann, *Yaşamının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, s. 326).

²⁸ Kurt Rohmann, *Johann Wolfgang Goethe*, (Stuttgart: Reclam, 2008), s. 22.

²⁹ Burhanettin Batman, *Alman Edebiyatı*, s. 78.

³⁰ "Daha önceden bilmediğim şiirin, çok farklı bir yönüyle bütünleştim, bu da beni cezbedti". Gürsel Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 101.

³¹ Klaus Seehafer, *Johann Wolfgang von Goethe Dichter, Naturforscher, Staatsmann*, (Bonn: Inter Nationes Yayınları, 1999), s. 14.

³² Bu olay aynı zamanda o dönemde yaşanan bir intihar olayı ile benzerlik göstermektedir ve kimi kaynaklarda eserin sonunu yazmak için Karl Wilhelm Jerusalem isimli gencin trajik intiharından Goethe'nin etkilendiği söylenir (Burhanettin Batman, *Alman Edebiyatı*, s. 78). İntihar olayına yönelik çok ciddi eleştiriler alan Goethe, Eckermann ile sohbetlerinde bu duruma daha ayrıntılı değinmektedir.

Jane Austen (1775-1817), Akşit Göktürk'ün dediği gibi “kolay kolay hiçbir çağa sokulamayacak bir yazardır”³³. Bu kararsızlığa sebep olan şey aslında Austen'in yaşadığı dönemin olaylarına duyarsız kalmasındandır. Austen'in yaşadığı dönem, Fransız Devrimini, Napolyon Savaşlarını, sanayileşme dönemini, İngilizlerin Afrika'yı sömürmeye başlamasının getirdiği dramaları, en çarpıcı olayları içeren bir dönemdir³⁴. Avrupa'da bu denli farklı gelişmeler olurken Austen, kaleminin mürekkebinin babasının küçük evinden ve geniş ailesinin çok geniş olmayan çevresinden dışarıya batırmamıştır:

Jane Austen'in yakın bir akrabasının eşi giyotinde can vermişti; subay kardeşleri deniz savaşlarına katılmışlardı. Ne var ki, Jane Austen, bütün bunları kendi gözleriyle görmediği için, bu olayları hiç olmamış saydı romanlarında. İngiltere'nin kırsal bölgesindeki orta sınıfın sessiz ve dingin yaşamını ele almakla yetindi.³⁵

Hatta Urgan, Austen'ı eleştirel bir ifade ile İngiliz Edebiyatında dahi büyük etki yaratan Romantik dönemden sanki hiç haberi yokmuş gibi umursamaz davrandığını eklemiştir ki o zamanın Wordsworth'ü, Coleridge'i, Byron'ı en meşhur şairleri ve yazarlarıdır. Bu yaklaşım Urgan'ın Austen'a eleştirisidir. Yalnız Austen mektuplarında kardeşlerine zaman zaman da olsa bu kalemlerden bahsetmiştir. Urgan belki de Austen'ın o yazarlarla direkt ilişkiden kaçındığını ifade etmeye çalışmış olabilir. Fakat bu noktada Austen'ın romantikleri görmezden gelmeye çalışmasını ya da çağdaşı değilmiş gibi davranması pek olası görünmemektedir. Çünkü çalışmamıza da konu olan *Akil ve Tutku (Sense and Sensibility, 1811)* adlı eser, isminden de anlaşılacağı üzere içerisinde Romantik döneme uygun bir karakteri barındırmaktadır. Bu karakterin var oluşu da bizce, kendisinin Romantik akımını eleştirdiğini hatta kasten “aklı” zıttı olarak bilinen bir kavram olan “tutku” gibi bir duygunun karşısına koyarak eserin sonunda duyguyu “akıllandırdığı” görülmektedir. Bu tam bir eleştiri içerirken, “duygu”nun akıl karşısında güçlü olamadığını da göstermek istemektedir. Bu eleştirel yaklaşım netice olarak belli bir oranda ilginin olduğunu göstermektedir.

Çağdaşlarının benimsediği edebi düstura uyum sağlamamak hatta ironik şekilde alaya almak Austen'ın ilk defa yaptığı bir üslup değişikidir.

Gençlik döneminde kaleme aldığı *Northanger Abbey (1817)*³⁶ isimli eserinde dönemin meşhur olan “gotik” anlatım tarzını belirgin şekilde ele aldığı

³³ Akşit Göktürk, *İngiliz Romanına Bir Bakış*, s. 521.

³⁴ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 888.

³⁵ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 888.

³⁶ İlk yazdığı eseri olmasına rağmen kronolojik sıralamada son basılan eseridir. Çok titiz bir yazar olarak bilinen Austen, bir türlü istediği olmadığı için eserini bastırmadığı bilinmektedir. Eser, Austen'in vefatından sonra basılmıştır.

görülmektedir³⁷. Yer yer mizahi yönlerini barındırması da alaya aldığı kanıtlar niteliktedir³⁸.

Austen'ın kendisi gibi karakterlerinin yaşamını da sınırlı bir alanda kalarak, Bathve Londra arası seyahatlerinden, kır yaşamlarına sahip, balolarda eğlenen genç erkek ve kadınların aşk ve evlilik duygusunun merkezinde olan günlük yaşamlarından okuruz. Kimi eleştirmenler sınırlı alanından dışarıya çıkmadan sıradan olayları aktarmasının ona has bir şey olduğunu ve eksiklik olarak görmediğini aktarmıştır: "Walter Scott, Jane Austen'in günlük yaşamın en sıradan olayların üstünde durduğu halde, okuyucularının ilgisini her zamancanlı tutmayı bildiği için, onun romanlarında olağanüstü olayların bulunmamasını bir eksiklik saymadığını da belirtti"³⁹. Yeğenine 1814 Eylül'ünde yazdığı bir mektupta yaşamının sakinliğini dile getirirken hangi roman konularını önemseydiğini şöyle aktarmaktadır: "Three or four families in a country village is the very thing to work on"⁴⁰. Kırsal bölgedeki o üç dört aile de hemen hemen her eserinde oldukça kibar, seçilmiş sınıftandır ve herkes "gentry" dir. Bütün kitaplarında, kırsal bölgede yaşayan, çok gelirli ya da orta gelirli sınıfa sahip aileler vardır: "Kişileri arasında başkaldıran yoktur. Hepsi kıvançla yaşar, yaşamın tadını çıkarırlar"⁴¹. Bu kısıtlı çevreyi kavrayışı, anlattığı sık oturma salonlarını da aşır dünya edebiyatına yayılmıştır. Tüm kritik olayların hemen hemen hep "oturma salonlarında" olması akla İngiliz kültüründe çok önemli bir yer tutan "çay partilerini" de hatırlatmaktadır⁴². Sosyetenin ya da kırsal çevrenin ailelerinin konumunu ve maddi gücünü gösteren bu partiler, Austen'ın kitaplarında da oldukça sık yer edinmektedir. Çok ironiktir ki, Jane Austen da bunca eserini kendine ait bir yazı odası olmadan sadece buoturma salonunda kaleme almıştır. Bir kadının kendisine aitmutlaka bir masası olması gerektiğini ısrarla söyleyen Virginia Woolf bu durumu şöyle izah etmektedir:

Jane Austen elyazmalarını saklar ya da üzerlerini kurutma kâğıdıyla örterdi. 19. yüzyılda bir kadının gördüğü tüm yazınsal eğitim kişilik gözlemlerinden ve duyguların incelenmesinden ibaretti. Duyarlılığı, yüzyıllardan beri ortak oturma odasınca geliştirilmişti. İnsanların duygulan onun üzerinde etki bırakırdı; yakın akrabalar her an gözlerinin

³⁷ Metzler Lexikon Literatur, (Stuttgart: J. B. Metzler Verlag, 2007), s. 292.

³⁸ Akşit Göktürk, *İngiliz Romanına Bir Bakış*, s. 521.

³⁹ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 903).

⁴⁰ A.g.e., s. 886).

⁴¹ Akşit Göktürk, *İngiliz Romanına Bir Bakış*, s. 522).

⁴² Çayın, İngiliz salonlarına nasıl geldiğini ve bilhassa sömürgeci ne denli derinlikli olduğunu Claire Masset *Tea and Tea Drinking* (2010) eserinde detaylıca anlatmaktadır.

önündeydi. Bu yüzden orta sınıf kadını yazmaya başlayınca doğal olarak roman yazdı⁴³.

Tüm bu “salon” ve “balo” hikâyeleri, kırsal yaşamın izlerini, evlilik için heyecanlabekleyen geçleri ve aşkı arayan yürekleri kalabalığın ve gürültünün içinde yazmak Jane Austen için kim bilir nasıl bir zorluk içeriyordu. Bu zorluğa rağmen, İngiliz ve dünya edebiyatında Klasik akımın en önemli yazarlarından biri olmuştur.

Goethe gibi yaşamından ve çevresindeki karakterlerden esinlenerek yazan yazar, Goethe gibi aşk duygusunu yaşamında sürekli misafir etmemiştir. Zaten oldukça kısa bir ömre sahip olan Jane Austen, yeğeninini aktardığına göre ömründe sadece bir kere bir erkeğe gönlünü kaptırmuş, fakat onda da genç adamın ani ölümü sonucu mutluluğa erememiştir⁴⁴. Austen, Goethe’den farklı olarak döneminin genç bir kadını olarak yaşamak istediklerini daha çok kaleme almıştır. Bundan kaynaklı tüm eserlerinin sonunda girmişlerdir. Böylesievlilik ile biten sonlar, yalnızca Austen’in yaşamak istediği bir husus olarak okunamaz en tabii, çünkü İngiliz sosyetesinde o dönemde en önemli toplumsal olayların başında “iyi bir evlilik” gelmektedir. Kadınların ve dahi erkeklerin topluluk içinde isimlerini duyurmaları ancak yılda yüklü sterlin getiren genç kadının çeyizi sayesinde ya da ticaret ile uğraşan genç erkeklerin soyu ile sağladıkları bir konumdur⁴⁵. Hatta *Evlilik* derlemesinde Austen ilk bölümde şöyle başlar: “Büyük bir servete sahip bekâr bir erkeğin kendine mutlaka bir eş bulmak istediği herkesçe kabul gören bir gerçek”⁴⁶. “Herkesçe kabul gören” bu gerçek Austen’in mürekkep tükettiği konudur. Zaman zaman *Aşk ve Gurur (1813)*’da olduğu gibi tam bir romantik aşk romanı tadında, bazen *Emma (1816)*’da olduğu gibi eleştirel bir tavırla bazen de *İkna (1817)*’da olduğu gibi hüznü bir tavırla ele alınmaktadır.

Goethe’nin Werther’i aynası olarak kullandığı gibi Austen da aynasını çevresine tutmuştur:

When ‘Sense and Sensibility’ came out, some persons, who knew the family slightly, surmised that the two elder Miss Dashwoods were intended by the author for her sister and herself; but this could not be the case. Cassandra’s character might indeed represent the ‘sense’ of Elinor, but Jane’s had little in common with the ‘sensitivity’ of Marianne. The young woman who, before the age of twenty, could so clearly discern the

⁴³ Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s. 75.

⁴⁴ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 887.

⁴⁵ Filiz Barın Akman “Jane Austen’in Romanları Üzerine Bir Araştırma: Evlilikteki Sosyo-Ekonomik Güdüler ve Kadın Yaşamına Etkileri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 58/1 (2018), <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/4780>.

⁴⁶ Jane Austen, *Evlilik*, s. 11.

failings of Marianne Dashwood, could hardly have been subject to them herself.⁴⁷

Kız kardeşi ve aynı zamanda en yakın arkadaşı olan Cassandra'yı en önemli eserinin başkişilerinden biri yapan Austen, çevresi tarafından bu konuda kolayca anlaşılmuştur. Peki, Marianne'i kendisi ile özdeşleştirirken çok az noktaları olduğunu söyleyen yeğeni James'in aksine kendi içerisinde her zaman var olan "aşırı duygusal kadın" yönünü çizmiş olabilir mi? İroni yapmayı ve alaya almayı oldukça seven yazar, kendisi ile de bu konuda eğlenmiş olabilir. Çünkü gerçekte taban tabana zıt olan bu genç kadın ile gerçek dünyada benzerlik göstermeleri olanaksız durmaktadır. Bu durumu açıklığa kavuşturacak bir kanıtımız elimizde henüz yoktur.

Çalışmalarında çok büyük titizlik gösteren Jane Austen, ilk başta aynı *Genç Werther'in Acıları* gibi mektup roman biçiminde yazdığı eserini beğenmemiş, baştan kaleme alarak düzenlemiştir⁴⁸. Hatta eserin ilk halinin ismi "Elinor ve Marianne"dir. İki başkaraktere sahip roman, romantik dönemin unsurlarını taşır nitelikte görülse de Jane Austen'in daha çok başarılı olduğu Klasik dönem eseridir.

3.1. Bir Aynanın Karşısında: Romantik olan Marianne ile Romantik olmayan Werther

Bu bölümde, başlıktan da anlaşılacağı üzere Goethe'nin Werther'inin romantik olmadığını irdelerken, Austen'in Marianne'inin de romantik kisveleri taşıyarak aklın karşısında mutluluğa ulaşamadığına mercek tutulmuştur. Yani aklın duyguyu alt ettiği mecazen bir aynanın karşısına alınarak irdelenmiştir. Bununla birlikte her iki eserin de (*Genç Werther'in Acıları* ile *Akl ve Tutku'nun*) akışındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilmiştir.

Eserlerin konularına gelince; *Genç Werther'in Acıları* romanı Werther'in Walheim'a taşınmasıyla başlar. Walheim'a gelmeden evvel de arkadaşı Wilhelm'in kız kardeşine âşık olmuş ve yaşadığı ruhsal sıkıntılardan kurtulmak için iyileşmek adına taşınmıştır. Wilhelm romanda da sık sık mektuplaştığı arkadaşıdır aynı zamanda. Bu nokta Goethe'nin kendi yaşamında sık sık iyileşmek için bunaldığında başka bir şehre/ülkeye gidişi

---

⁴⁷ "Akıl ve Tutku" çıktığında, aileyi biraz tanıyan kişiler, iki Bayan Dashwoods'un yazar tarafından kız kardeşi ve kendisi için yazıldığını düşündüler, fakat konu bu olamazdı. Cassandra'nın karakteri gerçekten de Elinor'un 'duygusunu' temsil edebilir, ancak Jane'in Marianne'in 'duyarlılığı' ile çok az ortak noktası vardı. Yirmi yaşından önce Marianne Dashwood'un kusurlarını çok net bir şekilde ayırt edebilen genç kadın, kendileri pek tabii olamazdı." Gutenberg Project "Love And Friendship And Other Early Works", erişim: 10 Mart 2018, <https://www.gutenberg.org/files/17797/17797-h/17797-h.htm>

⁴⁸ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 902.

ile birebir uyuşmaktadır. Werther, yeni geldiği yerin doğasına olan merakını ve heyecanını ilk mektuplarında okuyucuya sunar. Büyük şehirden küçük bir kasabaya gelmek, doğanın içinde her gün yürüyüşler yapmak Sturm und Drang akımının Rousseau'nun özüne dön yani *doğaya dön* şiarı ile uyum göstermektedir. Werther küçük kasabada bir akşam baloya katılır. Yolda giderken dans eşinin teyzesi, birazdan arabaya alacakları Charlotte S. için Werther'e "dikkat edin, âşık olmayın, çünkü kendisinin sahibi var" şeklinde uyarıda bulunur⁴⁹. Bu uyarıyla Werther arabada giderken pek ilgilenmez. Eve varırlar. Hizmetçiler misafirleri biraz kapıda bekletirler. O esnada Charlotte' u kardeşleri arasında ekmek parçalarını bölüştürürken görür. Zaten hassas ruhlu olan Werther, böylesi sade ama derinlikli bir sahneden çok etkilenir ve az önce kendisine yapılan uyarıyı unutup, Lotte'ye gönlünü kaptırır. Arabada hep beraber baloya doğru giderler. O gece Werther Charlotte ile çok etkileneceği bir gece geçirir. Yalnız Werther değil Lotte de sohbetlerden çok etkilenir ve balo sonrası defalarca görüşürler. Lotte'nin nişanlı olduğunu ikisi de bile bile arkadaşlık ve aşk sınırında korkarak gezerler. Gün gelir ve Lotte'nin nişanlısı Albert kasabaya geri döner. Albert çok iyi ve dürüst bir insandır. Werther aynı Lotte ile kurduğu gibi Albert ile de çok iyi bir arkadaşlık kurar. Birbirleri ile çok iyi arkadaş olan bu üçlü için zaman güzel geçiyor gibi görünmektedir fakat Werther düştüğü aşk duygusundan kendisini asla kurtaramaz ve git gide yaşamdan uzaklaşmaya başlar. Bu sebeple Albert'ten ödünç silah ister⁵⁰.

Daha sonra silah üzücü bir kazaya sebep olunca bir süre silahı unuttur fakat sonra bir gün boş silahı başına dayar tam o esnada Albert gelir odaya ve ona intiharın kişinin acizliğini gösterdiğini ileri sürer. Werther ise intiharın tam bir cesaret örneği olduğunu savunur: "ister ruhsal ister bedensel olsun intihar eden insana ödek, buna karşılık hummalı bir ateşle ölen insana ödek demek kadar uygun değil"⁵¹. Eserin bu noktası, Werther'in kırılgan ruhuna rağmen ne kadar kararlı ve kendi inanışına göre intiharın ne kadar acı verse de yaşarken çektiği acının bir nevi kendisini uyuşturduğunu bu sebeple doğal olduğunu ifade etmektedir. Kendi doğası içinde kendisini bulan ideal insanı vardır Sturm und Drang akımının. Bu intiharı algılayış biçimi aslında Romantik dönem ile Sturm und Drang'ın farklılığını da bir nevi gözler önüne sermektedir. Tanrı işlevsiz görünür şekildedir Sturm und Drang'ta, bu sebeple de yargılayıcı değil sadece izleyicidir. Fakat Romantik akımda Tanrı

---

⁴⁹ Johann Wolfgang Goethe, *Die Leiden des jungen Werthers*, s.21.

⁵⁰ Johann Wolfgang von Goethe, *Genç Werther'in Acıları*, s. 67.

⁵¹ Johann Wolfgang Goethe, *Die Leiden des jungen Werthers*, s. 54); Johann Wolfgang von Goethe, *Genç Werther'in Acıları*, s. 70).

daha belirgindir ve insanı kendi akıl doğası sınırları içinde serbest bırakmamıştır. Yani Werther'in ölümü kavrayışı ile Romantik dönem eser karakterlerinin ölümü kavrayışı arasında ciddi anlamda düşün farkı vardır. Werther bu silah denemesinden sonra her ne kadar Albert ile konuşsa da Lotte'nin ondan dostluk anlamında da uzaklaştığını görünce bu son his tetiğe basmasını sağlar. Sonunu zaten romanın lirik anlamda yoğunlaşmasından belli eden yazar, Werther'i kanlar içinde bırakır. Bu sahne, Werther'in ifade ettiği gibi acizlikten değil, artık duyduğu acıdan kendi benliğini kaybedip adeta yalnızca “acı” duymasındandır. Kendi doğasının aklını arayan bu dönem karakterlerinin bazen doğa gibi yabanıl davranışlar sergilemeleri teorik anlamda uygun görünebilir.

Birisi Alman edebiyatın en önemli Klasik şairi Goethe'nin “kanından” beslediği, diğeri İngiliz edebiyatının en meşhur Klasik dönem romancısı Austen'ın çevresinden esinlenip yazdığı eserlerin konusu temel olarak umutsuz aşktır. Fakat Goethe'den önemli bir farkla Austen, aşk çıkmazındaki karakterini toplumun onaylayacağı bir evlilik ile kurtarır. *Akıl ve Tutku* romanının iki başkarakteri kız kardeşler Dashwood'lardır: Abla Elinor Dashwood ve kardeş Marianne Dashwood. Romanın isminin de ipucu verdiği gibi iki kardeş birbirinden oldukça zıt tabiatlara sahiptirler. Elinor, akıllı çıkarımları, olayları yönlendirişi ve youmları ile “sense”yi yani “sağduyu”yu temsil ederken, kız kardeşi Marianne ise “sensitivity”yi yani duyguyu/tutkuyu temsil etmektedir⁵². Urgan'ın ifadesine göre Marianne Dashwood'un sadece duygusallıktan ziyade duyarlı oluşu dikkat çekmektedir: “Bu on yedi yaşındaki kızda, Jane Austen'ın çağdaşı çoğu kadın romancılarda görülen sulandırılmış duygusallıktan fazla, ince bir hassasiyet vardır”⁵³. Elinor ve Marianne, babalarının ölümünden sonra yıllardır yaşadıkları fakat kendilerine ait olmayan evden ayrılıp evlerini üvey erkek kardeşlerine bırakmak zorunda kalırlar⁵⁴. Elinor, Marianne, küçük kardeşleri Margaret ve anne Dashwood, Devonshire'daki Barton Cottage'a taşınırlar. Taşınmadan önce üvey kardeşleri Henry'nin karısının erkek kardeşi olan

---

⁵² Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 911. Ayrıca; sense'in kelime anlamı; “akıl, zekâ, muhakeme, dirayet”, sensitivity'nin kelime anlamı ise; “duyarlılık, sezi” anlamlarında kullanılmaktadır: (<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%B6k/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/sense>), (<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%B6k/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/sensitivity>) son güncelleme: 17 Mayıs 2021.

⁵³ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 911.

⁵⁴ Naiplik döneminin kültürel ve yasal âdetine göre, evlilik birliğinde mal varlığı özellikle ilk erkek çocuğa bırakılır. (Filiz Barın-Akman, *Jane Austen'ın Romanları Üzerine Bir Araştırma: Evlilikteki Sosyo-Ekonomik Güdüler ve Kadın Yaşamına Etkiler*, 2018).

Edward Ferrars aileye ziyarete gelir. Huy ve karakter bakımından Elinor ile oldukça benzerlik gösteren Mr. Ferrars, meşhur kuru yürüyüşleri, aile sohbetleri esnasında gitgide Elinor’la yakınlık kurar. Fakat Devonshire’a Elinor onun gelmesini ne kadar beklese de maalesef işler umduğu gibi gitmez.

Devonshire’da muhteşem manzaranın içindeki evlerini çok seven Dashwood ailesi orada kasabanın küçük aileleri ile yakınlık kurmaya başlarlar. Beraber yaptıkları çay partileri ve piknikler sayesinde sosyal çevresi de genişleyen aile gittikçe daha çok alışmaya başlamıştır. Bir doğa gezisi sırasında şiddetli yağmura tutulup bileğini burkan Marianne, o esnada hep düşlediği gibi sınırlı bir aşka düşer:

Elinor, Edward Ferrars’a âşık olduğu sırada Marianne da onun tam karşısı sayılabilecek, söğüt ağacını çağrıştıran soyadıyla bile romantik yankılar uyandıran John Willoughby’ye âşık olur. Willoughby romanda ilk görüldüğü zaman, ayak bileği burkulan Marianne’i kucağına alıp taşıması, onun kişiliğini saran romantik havayı büsbütün pekiştirir.⁵⁵

Willoughby subaydır ve Jane Austen genelde eserlerinde askerleri pek güvenveren kişilikler olarak nitelemesiz⁵⁶. Askerler genelde çapkınlardır ve hep genç kızların yoğun ilgisine maruz kalırlar. Fakat bu eserde Albay, yazarın genelde çizdiği o asker karakterlerinin hayli zıttı bir karakterde karşımıza çıkar. Ağırbaşlı, yardımsever, yüce bir ruha sahip biridir. Willoughby ve Marianne arasında çok hızlı denilebilecek şekilde bir yakınlık kurulur. Tüm romantik veçheleri taşıyan tanışma hikâyeleri Marianne’in ayaklarını yerden keser. Zaten Marianne’e göre aşk böyle olmalıdır: “Her konuda benimle aynı zevki paylaşmayan bir adamla mutlu olamam. Bütün duygularıma girebilmeli; aynı kitaplar, aynı müzik cezbetmeli ikimizi de⁵⁷”. Tanıştıktan kısa süre sonra aşkı, hemen hemen her şeyi tüketircesine ve büyük bir heyecanla yaşayan iki âşık her gün görüşürler. Ablası Marianne’i zaman zaman “yakında sevdiğiniz her şeyi tüketeceksiniz” şeklinde uyardıysa kalktığı anda ise genelde daha ateşli ve alıngan bir şekilde tepki verir:

Elinor, bu adil mi? Bu şık mı? Ben kıt fikirli miyim? Niyetini anlıyorum. Çok rahat çok mutlu çok içten davrandım; tüm görgü kurallarına göre kusur ettim; uzak ruhsuz, donuk ve ikiyüzlü olmam gerekirken açık ve samimi davrandım. Sadece havadan ve yollardan sohbet etseydim, sadece on dakika konuşsaydım bu azarı işitmezdim.⁵⁸

⁵⁵ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 912.

⁵⁶ Örneğin *Aşk ve Gurur*’da da bu konu ayrıntılı şekilde anlatılır hatta ana olayın akışını bile değiştirebilecek bir olaya şahit olunur. Kendi erkek kardeşi de asker olan Austen, kardeşinden dolayı hem erkek tarafından hem de kadın tarafından toplumda nelerin olduğunu yakından gözlemleme şansına sahip olmuştur.

⁵⁷ Jane Austen, *Evlilik*, s. 18.

⁵⁸ A.g.e., s. 51.

Marianne, her duyguyu çok yükseklerde yaşadığı için alınganlığı hat safhadabir genç kadındır, zaten eserin başında yazar yaşını on yedi civarında olduğunu söyler. Maranne'in bu duygu yüklü aşkı son sürat giderken, Edward Ferrars da gittiği yerden dönmediğinden Elinor ile araları açılır. Sonrakigelişmeler neticesinde Dashwood kızları için soğuk rüzgârlar esmeye başlayacaktır. Willougyby'nin maalesef güven vermeyen bir karakter olduğu ve zengin bekâr kadınlardan para koparmak için aşk oyunları yaptığıortaya çıkınca Marianne büyük bir hayal kırıklığına uğrayıp hasta olur. Her şey kızların, aile yakınları ile Londra'ya kısa bir geziye gitmeleriyle ortaya çıkar. Aynı gezide Elinor da Edward'ın nice zamandır başkası ile nişanlı olduğunu öğrenince, gezi resmen unutamayacakları ağırlıkta bir düş kırıklığı yaşatır. Devonshire'e taşındıkları zaman kasabanın oldukça zengin ve sağduyulu bey efendisi olan Mr. Brandon Dashwood'ların birçok işine yardımcı olmuştur. Marianne'ye âşık olması ise bir zaman evvel Marianne'i piyano çalarken gördüğü zamandır. Fakat deli dolu Marianne ablasına, Albay'ınbiraz yaşlı olduğunu ima ederek onunla dalga geçer. Albay, aşk yüzünden hasta düştüğü sırada dahi Dashwood'lardan ve bilhassa Marianne'den ilgi ve alakasını kesmemiştir. Tüm bunlar olurken ayrıca Elinor, haftalar önce öğrendiği Edward'ın nişan haberini kimseye belli etmeden dengeli şekilde hatta epey içine atarak günlerini geçirmeye çalışır. Çünkü bu haberi bizzat Edward'ın gizlice nişanlandığı Lucy'den öğrenmiştir⁵⁹. Bu kadar sarsıcı haberi soğukkanlılıkla karşılayan Elinor şaşırtıcı derecede olgun davranır. Hatta Elinor'un aylarca kendi içinde yaşadığı bu sıkıntıyı öğrenen Marianne hayrete düşer: "Dört aydır biliyordun ve bütün ıstırabım içinde bana göz kulak olurken kalbinde bu yük mü vardı?(...) Dört ay! Bu kadar sakin! Bu kadar neşeli! Nasıl dayandın buna"⁶⁰. Bu olay ve diyalog, Marianne ve Elinor'un nasıl farklı mizaçta kardeşler olduklarını ve her ikisinin de birbirine zıt olan iki dönemi ne denli güzelce temsil ettiklerini göstermektedir.

Romanın sonuna doğru büyük ıstıraplar çeken Marianne, yavaş yavaş kendine gelmeye başlar. Hastalık sürecinde gerek ruhsal gerek fiziksel yardımlarını asla esirgemeyen Albay Brandon, sabır timsali en sonunda Marianne'i kazanır. Marianne, istediği gibi deli dolu aşk evliliği yapamasa da evlilikte sevginin dışında en gerekli şey olan anlayış ve ilgiyi her daim görebildiği bir yuva kurmuş olur. Elinor ise, Edward'ın hiç de görüldüğü gibi olmayan bir durumun içinde kaldığını, Edward'ın samimi itirafı ile öğrenir ve dürüstlük timsali olan rahip adayı Edward ile evlilik yapar. Fakat Urgan, bu duruma oldukça ilginç bir bakış açısı getirir: "Sağduyunun temsilcisi

⁵⁹ Jane Austen, *Evlilik*, s. 139.

⁶⁰ A.g.e., s. 270.

Elinor, yoksul bir adamla bir aşk evliliği yaparken; duygunun temsilcisi Marianne, varlıklı bir adamla bir "marriage de raison" yani akla dayanan bir evlilik yapmış olur böylece⁶¹. Kendi kardeşinin mallarını üzerine geçirmesi sebebiyle "yoksul" sıfatında anılan Edward Ferrars için Austen böylesi bir ifade kullanmamıştır. Mina Urgan, Austen'ın mensup olduğu kültürün gözlüğü ile bakarak bir noktada doğru bir yorum yapmış olmaktadır. Tipik bir Austen romanı olan eser, kişileri acılarından arındırıp evlilik ile kutsamıştır adeta. Hayatında evliliği hiç tatmayan bir yazarın her eserinin sonunda muhakkak aşk ve sevgi ile yapılan evliliği okuyucuya okuyucuya sunması belki de samimi bir isteği dile getirmenin edebi bir yolu olarak okunabilir.

3.2. Werther ve Marianne'in Ayna Karşısında Dört Görüntüsü: Doğa, Aşk, Ayrılık, Hastalık

Goethe ve Austen, arasında kimi benzerlikleri daha anlaşılır olabilmesi için paragraflar şeklinde özellikle benzerlikleri dört kavram ışığında listeleyeceğiz. *Doğanın (die Natur)* her iki eserde de iki karakter için de tamamlayıcı ve şifalandırıcı bir bakış açısı olduğunu görmekteyiz. Werther de Marianne de yeni bir kasabaya taşındıklarında ilk olarak doğanın güzelliğinden etkilenip, yürüyüş ile hemen kendilerini yeşillığe bırakmak istemişlerdir. Örneğin Goethe şöyle yazdırır Werther'e:

Çevremdeki şirin vadi buharlanıp, tepede duran güneş ormanın geçit vermez karanlığına abanırken, yalnızca tek tük ışınlar benim kutsal yerime kaçınca, ben de aşağıya doğru akan derenin kıyısında uzun otlara uzanıp, toprakta bin bir çeşit ot beni bir tuhaf edince; otların arasındaki küçük evrenin kaynaşmasını, sivrisinekçiklerin, kurtçukların, akıl sır ermez sayısız biçimlerini kalbimin yakınında duyumsayınca ve bizi kendince yaratan yüce varlığın huzurunu, bizi sonsuz hazza boğarak uçurtup koruyan yüce sevenin esimini duyumsayınca; dostum!.⁶²

Aynı şekilde yüzünü doğaya dönen Marianne'i ise Austen şöyle konuşturuyor:

Neşeyle yamaçları indiler, mavi göğü her gördüklerinde kat ettikleri mesafeden mutlu oldular; sert güney-batı rüzgârlarının canlandırıcı esintilerini yüzlerinde hissettikleri zaman anneleriyle Elinor'u bu keyifli duyguları paylaşmaktan alıkoyan korkulara esef ettiler.⁶³

Austen'ın en fazla doğadan bahsederken romantikleşebildiği sınır bu kadardır. Belki de bu durum onun Romantik edebiyatın doğayı anlatırken kendilerinden geçercesine uzun uzadıya ifadelerini gerekli görmemiş

⁶¹ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 916.

⁶² Johann Wolfgang von Goethe, *Genç Werther'in Acıları*, s. 25.

⁶³ Jane Austen, *Evlilik*, s. 44.

olmasındandır. Her iki pasajda da karakterler yeni taşındıkları yer ile ilk defa tanışmışlardır. Anlatım açısından Goethe daha içli, derinlikli ve sıcak bir dile sahip iken, Austen, Goethe'ye göre oldukça kuru ve sönük ifadeler kullanmıştır. Aslında tüm eserlerinde bu şekildedir. Fakat burada Marianne gibi "romantik ben" (romantische ich) karakterini temsil eden bir eser olunca bu kuru anlatım daha fazla dikkat çekmektedir ve Romantik akımın romantische ich kavramına, Sturm und Drang'da da der Genie (deha/dahi) karşılık gelmektedir. Jane Austen romantik veçhelere uygun bir karakter yazsa da aslında romanın gidişatı bunu yavaş yavaş değiştirir. Mina Urgan bu durumu destekleyecek şu açıklamada bulunmuştur:

Bilindiği gibi doğa, Jane Austen'ın yaşadığı çağda, edebiyatın başlıca temalarından biriydi. Hatta çağa egemen olan Romantik akım, "doğaya dönüş"⁶⁴ olarak tanımlanmıştı. Oysa Jane Austen'ın romanları hep kırsal bölgede geçtiği halde, doğaya değinmeleri, içtenlikten ve heyecandan yoksun, yüzeysel ve basmakalıptır genellikle.⁶⁵

Jane Austen daha evvel de dile getirdiğimiz gibi Klasik dönem yazarıdır: "Klasisizm'in kurallarına ve akılcılığına egemenliğine bağlı kalmaya özen gösterdi"⁶⁶. Ayrıca eserinde karakter her ne kadar romantik gibi görünse de karakteri çevreleyen dünyanın anlatımı tipik bir klasik görüştedir. Örneğin, eserde doğa tasvirleri, aynı Elinor gibi dengeli şekilde ifade edilir. Bu durumu desteleyen "Kadın Yazarlar" sözlüğünde dikkat çeken önemli bir ifade söz konusudur:

Ambivalent ist Austens Verhältnis zurbeginnenden Romantik, vor allem zu deren emotional besetzter Beziehung zur Natur: Ebenso wie Gefühle durch Ratio in Balance gehalten werden sollen, bevorzugt Austens Romane auch »kultivierte«, von menschlicher Hand gestaltete und kontrollierte Landschaften.⁶⁷

Tasarlanmış, dışarıdan bir etki ile değiştirilmiş doğa tasvirlerini yani parkları, koruları romanlarında anlatmayı tercih ettiği önemli bir gerçektir. Örneğin; *Mansfield Park* romanının başta adı ve bununla birlikte konusundan da anlayacağımız gibi "kultivierter" nin tercih edilmesine sağlam bir örnektir⁶⁸.

⁶⁴ Jean Jacques Rousseau'nun İngiliz edebiyatına da yansıyan izi.

⁶⁵ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 886.

⁶⁶ A.g.e., s. 889.

⁶⁷ "Austen'in başlangıç romantizmiyle ilişkisi, özellikle onun doğayla olan duyu yüklü ilişkisiyle birlikte değişkendir. Duyguların oranı yoluyla dengede tutulması gerektiği gibi, Austen romanlarında da insan eliyle tasarlanmış ve kontrol edilen "ekilmiş" manzaraları tercih eder". (Ute Hechfischer, vd., *Autorinnen Lexikon*, s. 31).

⁶⁸ Jane Austen, *Mansfield Park*, (İstanbul: Can Yayınları, 2017).

Yahut Aşk ve Gurur'da Mr. Darcy'nin Pemberley Köşkü büyük merak uyandıracak kadar doğa harikası gibi anlatılmaktadır⁶⁹.

Her iki karakter de çok güzel olan doğa manzaralarının içinde âşık olur. Werther, kasabanın güzel bahçelere sahip olmasından sık sık bahseder⁷⁰. Her iki yazarın da aşk duygusuna bakış açısını anlamada karakterleri okumak yardımcı olabilir. Urgan'a göre; "Jane Austen'in aşk dediği duygu, tutku ve saplantıdan arınmış, mutlaka evlilikle sonuçlanan, karşılıklı sevgi ve saygıdır ancak"⁷¹. Tutku kişinin aklını devre dışı bırakabilecek kadar etkili olduğundan Klasik yazarların her daim ayaklarından biri yere sağlam basmaktadır. Austen da öyle. Goethe'nin 25 yaşında yazdığı ve Sturm und Drang dönemi eseri olan Werther, Austen'ın aşk tabiri ile adeta taban tabana zıttır. Fakat aşk duygusunda hem Werther hem de Marianne kendilerini kaybedecek ve hatta hasta olacak kadar tutulurlar. Bu durumda, duygudan sıyrılmayıp daha da derinlere inme isteği hem Sturm und Drang'da hem de Romantik dönemde mevcuttur. Her iki karakter de âşık oldukları kişilerle özellikle edebi eserlerden ve sevdikleri pasajlardan sohbet ederek yakınlıklarını daha da güçlendirirler⁷². Sanatın her kolu, aşkın körüklenmesini sağlamaktadır.

Werther ve Marianne arasındaki bir diğer benzerlik ise, duydukları aşk duygusu ile her şey mükemmel giderken, bir anda ikisinin aşkının da imkânsıza dönüşmesidir. Gerçi, Werther'i teyze uyarmıştır, Lotte'nin nişanlı olduğuna dair ama Werther'i imkânsıza sürükleyen husus nişanlı oluşu değil, Albert gibi dünya üzerinde en dürüst ve iyi olarak bilinen bir adamla sevdiği kadının nişanlı olmasıdır. Aynı şekilde Marianne'in âşık olduğu adamın aniden başkası ile nişanlı konumunda oluşu aşklarını solduran bir *ayrılık* olmuştur.

Ayrılık konusunda, benzerlik yahut farklılık net olarak görülememektedir. Werther, daha fazla dayanamayınca hep yaptığı gibi önce şehri terk eder. Çünkü hem Lotte'ye sırlıslıkam âşiktir hem de Albert neredeyse en iyi arkadaşı olmuştur. Ona ihanet ediyor gibi olmak, vicdan azabı aşktan daha ağır basmıştır. Bu durumda her ikisine de ihanet etmemek adına hem Lotte'den hem Albert'ten hem de şehirden ayrılır. Marianne de haftalarca ulaşmaya çalıştığı halde en sonunda başkası ile nişanlı olduğunu öğrenince bağımlık geçirerek yatağa düşer.

---

⁶⁹ Jane Austen, *Aşk ve Gurur*, (İstanbul: Can Yayınları, 2019), s. 296.

⁷⁰ Johann Wolfgang von Goethe, *Genç Werther'in Acıları*, s. 24.

⁷¹ Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, s. 892.

⁷² Jane Austen, *Evlilik*, s. 50); Johann Wolfgang von Goethe, *Genç Werther'in Acıları*, s. 41.

Hastalık evresi, ayrılık sonrası her ikisinin de gerek fiziki gerek ruhsal olarak yaşadıkları çöküştür. Marianne neredeyse haftalarca yatakta zar zor beslenerek yatar⁷³. Werther'in de uykuları kaçmış, huzursuzluğu artmış ve toplum içinde duramayacak kadar içine kapanık hale gelmiştir. Zaten hassas bir ruha sahip olan Werther, kırılğan ruhunun acı çekişine uzun süre şahit olur. *Hassas ruh*, özelliği hem Marianne'de hem de Werther'de doğa aşkından sonra en belirgin özelliktir. Bir bahçenin güzel duruşu, yağmurun yağışı bu kalpleri hemen kıpırdatabilecek kadar etkilidir. Elinor kardeşini şu şekilde tasvir eder: "Kız kardeşi başkaları hakkında fikir belirtirken sık sık haksızlık ederdi, kendi ruhunun titiz hassasiyetiyle, güçlü bir tutkunun inceliklerine ve abartılmış üslubun hoşluklarına çok fazla önem verdiği için"⁷⁴. Werther'den hassas ruha örnek verecek olursak: "Bu ruhunun aynası olsa, sonsuz Tanrı, ruhunun aynası olduğu gibi! - Dostum - Ama bu beni mahvediyor, bu görünümünün ihtişamının şiddeti altında yok oluyorum"⁷⁵. Werther kendisi söylediği gibi yavaş yavaş mahvolarak, yüreği aşkın şiddeti karşısında zayıflar yahut Sturm und Drang diliyle ifade edecek olursak ruhu ölüm için güçlenir ve Austen ile taban tabana zıt olan bir sona ya da mutluluğa ulaşır. Werther, daha evvel Albert'ten istediği silahı tekrar ister ve silahı Lotte'nin gönderdiğini öğrenince çıldırırçasına sevinir:

Lotte'nin verdiğini öğrenince, Werther silâhı getiren oğlandan hayranlıkla aldı. Ekmekle şarap isteyip, oğlanı yemeğe gönderdikten sonra, yazmaya oturdu: Senin ellerin değdi onlara, tozlarını aldın, bin defa öpüyorum onları, elin değdi: ey sen, göklerin ruhu, kararımı kolaylaştırıyorsun! Ey sen, Lotte, bana aleti sunuyorsun, elinden ölümü arzuladığım sen ve ah! Şimdi bulduğum⁷⁶.

Gerçekten de Werther, Albert'e ısrar ettiği gibi intihar konusunda neredeyse çok sevinçli ve cesur görünmektedir. Werther, kendini aşkından arındırmak için ölümü seçerken, Austen tam tersi şekilde Marianne'i hasta yatağından kaldırıp evlilik dünyasına sokar. Umutsuz aşka karşı Goethe ölümü seçerken Austen evliliği seçer. Bu duruma dönemin evlilik birliğine bakışının etkisinin olduğunu söylemek aykırı olmayacaktır en tabii fakat yazarın kendisinin evlenmediği düşünülünce, Austen'ın yine de evlilik birliğinin insanı olgunlaştırdığını, iyileştirdiğini savunur görüldüğü yorumu ortaya çıkmaktadır. Goethe ise tam bir Sturm und Drang dehası olarak bilinen Werther'ine aciz bir son değil, yaşadığı ve bulduğu aşkın tadını acısıyla

---

⁷³ Jane Austen, *Evlilik*, s. 316.

⁷⁴ A.g.e., s. 208.

⁷⁵ Johann Wolfgang von Goethe, *Genç Werther'in Acları*, s. 25.

⁷⁶ A.g.e., s. 156.

tatlısıylaen derinlerde yaşayarak yakışan bir son yaşatır. Werther, tekrar âşık olabilecek gibi âşk duymamıştır Lotte'ye. Bu aşk onun acılarla yaşayıp sonunda kendi kararıyla bu evrenden yok olmayı tercih ettirecek kadar güçlü bir aşktır. Werther için Tanrı bir şeyleri değiştiren bir konumda olmadığı için ölüm kararını kendisinin alması dönemin özelliklerine hayli uymaktadır. Kişinin kendi doğası, aynı hayran oldukları doğa gibi bazen yabancı olabilmektedir.

3.3. Goethe ve Werther'inin Romantik Olmadığına Dair Ara Bir Söz

Öncelikle Goethe'nin sadece bir dönemin özelliklerini taşımadığını ileri sürerek Werther'in daha çok kişisel şeylerden oluştuğunu nitelemesi dikkat çekicidir. Keza Werther, Sturm und Drang'tan oluşmasa dahi Sturm und Drang'ın oluşmasına yardımcı olduğu kesindir. Fakat sanıyoruz ki sadece Türkiye edebiyatı camiasında yaygın olan bir yanlış anlayış söz konusudur. Goethe'nin Romantik dönemin yazarı olduğunun ileri sürüldüğü hatta *Genç Werther'in Acıları* eserinin de romantik bir roman olduğu konusundaki oldukça yanlış fikirler mevcuttur.

Gerek tarihsel bakış açısı ile bakıldığında gerekse dönem özellikleri ile anlaşılmaya çalışıldığında Goethe ve eserlerinin hiçbir zaman Romantik dönemi temsil etmediği görülmektedir. Butür yanlış anlaşılmanın sebebinin, Sturm und Drang döneminin Romantik dönemin oluşmasına ufak ufak taşlar taşıdığı sebebiyet vermiş olabilir: "Sturm und Drang akımı tabiata, hayal gücüne, duygulara, dehaya, akıl dışı güçlere, bireyciliğe doğru attığı adımlarla Aufklärung'un sertliğini kırmıştır. Bu yönüyle Sturm und Drang romantizmin hazırlayıcısı olmuştur"⁷⁷. Dikkat edildiği üzere, romantizmin sadece hazırlayıcısı olmuştur. Aksi takdirde aynı dönemsel özelliklere sahip olsaydı her iki dönem, birbirinin alt başlığı şeklinde bilinirdi. Mutlak benzerlik taşıdığı noktalar olsa da özellikle en belirgin yapıları oldukça farklıdır:

Sturm und Drang'a göre; insan en çok hissederek yaşmalıdır, çünkü duygu her şeydir ("Gefühl ist alles") ve insana özgü doğal değerler aynı zamanda özgür olmalıdır; (freien Menschentums) bu değerler özgürlüğünü mimariye yansıtmalı, mimariye de ruh vermelidir (beseelte Baukunst)üstelik kalbinin doyunluğunu (Fülle des Herzens) özellikle gece düşüncelerinde (Nachtgedanken) verebilmelidir ki, dolu dolu yaşamış olsun, dolu dolu yaşarken zorbalığa karşı durabilmelidir (In tyrannos - gegen die Tyrannen), ideal insan (Kerls und Kerlallüren) olmanın ilk şartlarından ki, amacı da aşk olmalıdır fakat kaderini severek (amorfatı - Liebe zu seiner Bestimmung) aşkını da öylesine coşkunlukla ve bütün ruhuyla yaşamalıdır ki, acı ve tutku

⁷⁷ Gürsel Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 170.

aşkını tatlandırırsın (Leidenschaft und Leid). İşte bunların hepsi Sturm und Drang'ın ideal insanının bütüncül gücünü (Urkraft aller Kräfte) oluşturmaktadır.⁷⁸

Özetlenmiş ve sıralanmış olan bu kavramlar eşliğinde Werther'in analizi kolaylıkla yapılabilir. Doğaya olan yakınlık sadece romantik döneme has değildir. Romantik döneme has karakterler doğada Tanrı'yı bulup Tanrılaşmayı amaçlarlar, hâlbuki Werther'in acı duyduğu aşk yüzünden doğada gezişi Tanrı'yı bulmak değil, kendi benliğini doğada fark ederek dolaylı olarak kendi kendini bulmasıdır. Bu nokta romantik anlayış ile ayrılmaktadır. Tanrı'nın hiçbir zaman kavranamaz oluşunu iddia eden Romantikler⁷⁹ bu konuda felsefi düstur geliştirirken, Sturm und Drang dönemi yazarları böylesi bir düşünce ile karşılaşmamışlardır. Hatta konu özelinde Goethe'nin tanrının kavranamamasına yönelik eleştirisi de mevcuttur:

İnsanlar, Tanrı'ya sanki kavranamaz, hayali olanaksız, o en yüce varlık kendinden biriymiş gibi davranıyor. Yoksa ona şöyle hitap etmezlerdi: Tanrı Baba, sevgili Tanrı, iyi Tanrı. Tanrı onlar için, özellikle de adını ağzından hiç düşürmeyen din adamları için basmakalıp bir söz, sıradan bir isim olmaktan öteye gidemiyor aslında, o asla tasavvur edebilecekleri bir varlık değil. Eğer onun büyüklüğünü hissedebilmiş olsalardı, sesleri kesilir, duydukları saygıdan adını ağızlarına bile alamazlardı.⁸⁰

Bunun dışında dünya edebiyatı arenasında, Sturm und Drang döneminin yalnızca Alman Edebiyatına has oluşu da bu tür yanlış anlaşılmalara sebep veren önemli bir husustur.

Goethe'nin romantizme bakışı da onun kendi ağzından romantiklerden olmadığı ifadesi de bulunmaktadır. Eckermann ile sohbetleri sırasında bu konuya değinerek şunları söylemiştir: "Bana göre klasik sağlıklı olan, romantik ise hasta olan demek. Bu noktada Nibelung'lar Homeros gibi klasiktir, çünkü her ikisi de sağlıklı ve değerlidir. Yenilerin çoğu, yeni olduğu için romantik değil, aksine zayıf, kırılğan ve hasta oldukları için romantiktir"⁸¹. Romantik olan ürünleri patolojik olarak da nitelenebilir şair. Fakat Schiller'in onu istemeden romantik olarak algılanabileceğine yönelik bir eleştiri getirdiğini de ekleyen Goethe, yine de kalemi ile kendisini romantik

⁷⁸ Sedef Açıkgöz, *Johann Wolfgang von Goethe'nin "Gönül Yakınlıkları" Eseri İle Mehmet Rauf'un "Eylül" Eserinin Evlilik Sorunsalı Ekseninde Karşılaştırmalı İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019, s. 142-143.

⁷⁹ Örneğin meşhur romantikçilerden Schleiermacher yahut Schelling gibi (Gürsel Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, s. 177).

⁸⁰ J. Peter Eckermann, *Yaşamının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018), s. 526.

⁸¹ A.g.e., s. 321.

tayfadan saymadığını ileri sürmektedir. Zaten Schiller'in romantikler üzerine yazdığı *Über naive und Sentimentale Dichtung* başlıklı makalesinde romantik kavramına rastlanılmamaktadır⁸². Aslında Schiller'in bu çalışmasında ağırlıklı olarak Romantiklerin "doğa"yı nasıl algıladıkları, doğanın aklını nasıl ifade ettikleri üzerinedir. Doğa kavramı Romantikleri ve Sturm und Drang gençlerini ortak bir yelpazede birleştiriyor gibi görünebilir. Fakat Sturm und Drang'ın ana isteği Hamann'ın akımın öncüsü olarak *Kreuzzüge des Philologen* başlıklı eserinin *Ästhetica in nuce* bölümünde üzerinde durduğu gibi, Aufklärung'un aklının doğasına değil, Tanrı'nın yarattığı saf doğanın yani hakiki doğanın "aklına" kişinin kendisine ait olan asıl canlı doğaya ait olması gerektiğinden bahseder⁸³. Ayrıca, Romantikler direkt Tanrı'dan etkilenip onunla hemhal olmaya çalışırken, Sturm und Drang dönemi yalnızca Tanrı'nın işlerinden, yüce duyguların etkisi altında kalmışlardır.

Sonuç olarak son sözü Goethe'nin kelimeleri ile toparlayacak olursak, yaşamının sonlarına doğru 17 Ekim 1828 tarihinde Eckermann'a çok net bir şey söyler: "Eski ve katı dönemin bazı kuralları ne işe yarayacak ki," dedi bugün, "klasik ve romantik üzerine koparılan gürültü de neyin nesi! Önemli olan bir yapıtın bütünüyle iyi ve başarılı olmasıdır, o arada varsın klasik olsun⁸⁴". Muhtemel odur ki daha o zamanlar Goethe tartışmanın çıkacağını fark etmiş ve belki de bu tür konuşmalardan sıkılmış bile olabilir. Keza, İtalya'ya yaptığı seyahat ile Klasik akımın öncüsü olan Goethe'nin Romantik altında anılıyor olması bütünüyle hatalı görünmektedir.

Sonuç

Goethe aşkın, öldürücü derece ve katlanılmaz oluşunu ölümle gösterirken, Sturm und Drang döneminin dâhisinin nasıl kararlı olduğunu, değişime açık olmadığını ve hayatın duygusallığından kopulamayacağını tam olarak göstermiştir. Werther şayet Sturm und Drang dönemi karakteri olmasaydı belki de intihar etmeyecek yine başka şehre giderek kendisini aşktan kurtarabilecekti. Fakat o vakit bu karar Werther'i Sturm und Drang dönemi karakteri yapmazdı. Romantik karakter, hayatın sürekli değişen zincirlerine tutunarak kavramaya çalışır. Fakat Werther öyle değil, böylesi öldürücü bir aşk için doğan karakterdir o ve elbette sonunda ölmesi gerektir. Aynı şekilde Jane Austen, karakterine her ne kadar yataklara düşürüp acılar

⁸² Friedrich Schiller, *Schillers Werke, Über naive und Sentimentale Dichtung*, (Leipzig: Deutsches Verlaghaus Bong & Co., Yıl Belirtilmemiş, s. 115.

⁸³ Gero von Wilpert, *Sachwörterbuch der Literaturwissenschaft*, (Stuttgart: Alfred Kröner Yayınları, 1969), s. 748; Gürsel Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974), s. 177.

⁸⁴ J. Peter Eckermann, *Yaşamın Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, s. 672.

çektirse de muhakkak sonunda evlenecekti. Çünkü yazarın, döneminin de etkisiyle hayatı algılayışı, yorumlayışı ve çözüme ulaştıran aracı unsuru evliliktir.

Goethe'ye göre böylesi aşka düştükten sonra ancak ölüm yorulan ruhu dinlendirecektir. Austen'a göre ise genç bir kadının varlıklı bir Lord ile evlenmesi, geçmişte yaşanan yıpratıcı aşktan çıkan ruhu dinlendirip ve belki de onarabilecektir. En tabii her zaman böyle olmadığını Austen'ın eserlerinde yan karakterlerden de görebilmekteyiz. Fakat Marianne şanslıdır. Kendisini, saf ve olgun bir aşkla seven bir adamda onarabilecektir. Bu evlilik onu yaşatmıştır. Werther ise ancak ölümlle devam edebilecektir. Bu durum Sturm und Drang döneminin en temiz ve en direkt anlatımıdır. Bu döneme ait insanların duygularının yoğunluğunda değişim olmaz. Doğanın seyri gibi, her şey olması gerektiği gibi yeşerip gelişip yok olacaktır. Werther de kendi döneminin ruhu gibi, başka bir şehre ya da kişiye gidip yaşayamazdı. Marianne ise farklıdır. Klasik dönem ruhunu taşıyan bir eserin içindeki Romantik dönem kahramanıdır. Bu durumdan Austen'ın kaleminin ne denli güçlü, izlenimlerinin ise ne denli gerçekçi olduğunu anlayabiliriz. Hatta eserin akışında Marianne Romantik döneme ait ruhunu Klasik dönemin aklına teslim etmiştir. Marianne hasta yatağında ölüme doğru giderken ona bakan ve çağın usunu temsil eden Elinor, onu hayata döndürmüştür. Bu durum Werther ile Marianne'in sarsıcı bir aşktan sonra kendilerine biçilen yolun nasıl farklı olduğunu ve dahi olacağını da göstermektedir.

Austen'ın saygı duyduğu ve yücelttiği gibi evlilik ile eski Marianne'yi bir nevi öldürmüştür. Goethe ise Sturm and Drang'ın yücelttiği ölüm ile Werther'i ölümlle yaşatmıştır. Sturm und Drang'ta, ruh ile asla ayrılmayacak olan bedeni, ölüm onurlandırır. Ruhun hakikatle kutsala erişeceğine inanan Romantik ise aşkla hasta olunca onu başka bir aşkla tekrar yaşatmayı seçmiştir. Bu durumda Klasik dönemin etkisi de görülmektedir ve bu esasen Jane Austen'a has birdurumdur. Onu herhangi döneme dâhil etmekte zorluk çekilmesi de bu tür küçük ama önemli değişimlerden kaynaklanabilmektedir.

Klasik bir eserin Romantik yapısıyla örülü bir karakteri okumak belki de her iki dönemin özelliklerini anlamak adına oldukça önemlidir. Austen'ın etkilenecek yazdığı Marianne'i kaleme alırken, Romantik döneme yönelttiği eleştirilerini de bırakmadan eserini sonlandırır. Bu durumda aslında aynı olan aşk, ayrılık, ölüm durumları, yazarların nereden baktıkları sorusu ile değişim yaşamaktadır.

Kaynakça

- Açıkgöz S., *Johann Wolfgang von Goethe'nin "Gönül Yakınlıkları" Eseri İle Mehmet Rauf'un "Eylül" Eserinin Evlilik Sorunsalı Ekseninde Karşılaştırmalı İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Akman, F. B. "Jane Austen'in Romanları Üzerine Bir Araştırma: Evlilikteki Sosyo-Ekonomik Güdüler ve Kadın Yaşamına Etkileri", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 58, Sayı 1 (2018), <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/4780>
- Aktulum, K. *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi. 2000.
- Austen, J. *Evlilik*, İstanbul: Can Yayınları, 2020.
- Austen, J. *Mansfield Park*, İstanbul: Can Yayınları, 2017.
- Austen, J. *Aşk ve Gurur*, İstanbul: Can Yayınları, 2019.
- Austen-Leight, J. *A Memoir of Jane Austen*, Chicago: Independently Published, 2008.
- Aydın, K. *Karşılaştırmalı Edebiyat Günümüz Postmodern Bağlamında Algılanışı*, İstanbul: Birey Yayınları, 2008.
- Aytaç, G. *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974.
- Batman, B. *Alman Edebiyatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Bautz, A. *The Reception of Jane Austen and Walter Scott: A Comparative Longitudinal Study*. London: Continuum. 2007.
- Bielschowsky, A. *Goethe Hayatı ve Eserleri IV*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Eckermann, J. P., *Yaşamının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları 2018.
- Frenzel E. ve Frenzel, H. *Deutscher Dichtung Chronologischer Abriss der Deutschen Literaturgeschichte*, Köln: Deutscher Taschenbuch (dtv) Verlag, 1977.
- Goethe, J. W. *Die Leiden des jungen Werthers*, Stuttgart: Reclam, 1978. Goethe, J. W. *Götz von Berlichingen*, Stuttgart: Reclam, 1978.
- Goethe, J. W. *Yaşamından Şiir ve Hakikat*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları 2015. Goethe, J. W. *Genç Werther'in Acıları*, İstanbul: Cumhuriyet Dünya Klasikleri, 1999.
- Göktürk, G. *İngiliz Romanına Bir Bakış*, TDK Roman Özel Sayısı Dergisi I-II, Ankara, TDK Yayınları, 2017.
- Hechfischer, U. / Hif, R./ Stephan, I. and Veit-Wild, F. (Hg.). *Autorinnen Lexikon*, Stuttgart: J. B. Metzler Verlag, 2007.
- Kefeli, E. *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. 2000. Masset, C. *Tea and Tea Drinking*, USA: Bloomsbury Publishing, 2010.
- Kıziler-Emer, F. *Duino Ağrıları (Rainer M. Rilke) ile Bir Meleğin Yakarışı/Dualar (Hertna Kräftner) Adlı Yapıtlarda Melek İmgesi 1*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2014.
- Schiller, *Schillers Werke, Über naive und Sentimentale Dichtung*, Leipzig: Deutsches Verlagshaus Bong & Co., Yıl Belirtilmemiş.
- Seehafer, K. *Johann Wolfgang von Goethe Dichter, Naturforscher, Staatsmann 1749-1832*. Bonn: Inter Nations Verlag. 1999.
- Spranger, E. *Romanda Ruhbilimsel Açığı*, TDK Roman Özel Sayısı Dergisi I-II, Ankara: TDK Yayınları, 2017.
- Urgan, M. *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- Wilpert, G. *Sachwörterbuch der Literaturwissenschaft*, Stuttgart: Alfred Kröner Yayınları, 1969.
- Woolf, V. *Kendine Ait Bir Oda*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Metzler Lexikon Literatur*, Stuttgart: J. B. Metzler Verlag, 2007.

İnternet Kaynakları

Gutenberg Project "Lo,ve And Friendship And Other Early Works", son güncelleme: 10 Mart 2018, https://www.gutenberg.org/files/1212/1212-h/1212-h.htm#link2H_4_0013

Sir Walter Scott: Author & Critic" son güncelleme: 18 Şubat 2021, <https://janeausten.co.uk/blogs/authors-artists-vagrants/sir-walter-scott-author-critic>

"Sense" ve "sensibility": Cambridge Dictionary, son güncelleme: 17 Mayıs 2021.

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/sense>,

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/sensibility>